

מִרְן רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, הֶרֶב חַיִּים יַעֲקֹב גּוֹלְדוּוִיכֵט זצ"ל

מתוך "אסופת מערכות", חנוכה (עמ' ט'–י"ח)

אמר רב יהודה: יום ראשון רואה מברך שתיים, ומדליק מברך שלוש... מאי מברך? אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה. והיכן ציוונו? רב אימיא אמר: מ'לא תסור' (דברים יז, יא). רב נחמיה אמר: 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך' (שם לב, ז) (שבת כג.).

כאן ייסדו חז"ל את החובה לסור למרותם של גדולי ישראל: "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל!" ובדעתנו ליתן טעם לדבר, מדוע נתפרשה החובה להשמע לדברי חכמים בהלכות חנוכה דוקא? הלא דבר הוא! ומתוך הדברים שיתלבנו יתברר, שמצוות "לא תסור" ותוקף חילם של חכמי ישראל, הינם עצם מעצמיו של נס חנוכה.

וגף ייצא מפטיש הדברים, ויאיר כברק את תוכנו הפנימי, החודר והמקיף, של נר של חנוכה.

ב.

נקודה עמומה במלחמת יוון: מה ראו היוונים להלחם ב'חודש'? ועוד, ההתנסחות היוונית: "אין לכם חלק באלוקי ישראל", נראית כדבר מופרך מתוכו.

... 'וחושך' – זה יוון שהחשיכו עיניהם של ישראל. שהיו אומרים: כתבו לכם על קרן השור, שאין לכם חלק באלוקי ישראל... (בר"ד ב, ד).

הניסוח הזה "אין לכם חלק באלוקי ישראל" מעורר פליאה רבה, והוא נראה כהתנסחות מופרכת מינה ובה. מחד יש כאן הסכמה עם המושג "אלוקי ישראל", האלוקות כשלעצמה תקפה, ועם זאת "אין לכם חלק" בה. ומבחינה רעיונית, זוהי גישה הנראית חסרת משמעות לחלוטין.

ונקודה עמומה נוספת מצינו בפרשתא דא. מלכות יוון גזרה נגד שבת, חודש ומילה. ותמוה טובא, דהתינח שלחמו בשבת ובמילה שהן אותות לישראל, וכנגד האותות הללו המבטאות את קדושת ישראל ואת הייעוד האלוקי שבתשיתם – חגרה יוון כלי מלחמה. אבל מה היה להם להלחם ב'חודש'? מה יגרע מכוחה של ההשקפה היוונית, אם יקבעו ישראל את ראשי חדשיהם כמסורתם?

וכדי להאיר את מרקחת המושגים הזו, עלינו לעמוד על שורש המלחמה הרוחנית שהתחוללה בין כנסת ישראל לבין מלכות יוון.

ג.

תכלית התורה, הוא השלטון על חיי המעשה. על הגופניות שבאדם. יוון לעומת זה, גרסה הפרדה בין החכמה למעשה. וסביב ציר זה נסוב העימות.

המהר"ל מרחיב דברים על כך, שסכנת היוונים התעצמה, דוקא בגלל חכמתם המפוארת. "דמינה מחריב בה" (זבחים ג.). מין בשאינו מינו אכן יכול לקלקל, לנגוס בשוליים, אבל אינו יכול להחריב. ולכן, כדי לעקור את כוחו הרוחני של עם ישראל השתול על פלגי החכמה נאלצו היוונים להאבק בכלי מלחמה זה עצמו.

ותוכן המאבק התרכז, בצורת ההסתכלות על תורה ועמלה. תרבות יוון גרסה, הפרדה מוחלטת בין החכמה למעשה. וגדולי חכמיהם הפכו לחרפת אדם, בעמדם על מפתן חיי המעשה. וכשעמדה הגישה הזו ולחמה את

מלחמתה, היא הצליחה "לפרוץ פרצות" פנימיות בישראל לטמא את פך השמן הטהור, ולהטיל ארס לתוך דם התמצית של חכמת ישראל.

משום שחכמת ישראל, מהותה וייעודה הוא: שלטון על חיי המעשה. "תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים" (ברכות יז). וביסוד לימודו ושקידתו על התורה, עומד ההכרח הגמור להשליט את תרי"ג מצוותיה, על רמ"ח ושס"ה איברי החומר. תוכנה הפנימי של התורה הוא, אור נוגה המאיר את מסך החומר העכור, ותכליתה להביא את האדם למצב של "וקרא בו כל ימי חייו" (דברים יז, יט) – שכל פרשת חייו תהא חקוקה ו'נקראת' מבדי ספר התורה.

ולכן הנסיון של חכמת יוון להפריד את חכמת התורה מחיי המעשה, היה פגיעה שורשית בפך השמן הטהור, ונעיצת חרב בקודש הקדשים של הייעוד היהודי.

ומה ימתק לפי זה, הניסוח המוזר שקבעו היוונים על קרן השור: "אין לנו חלק באלוקי ישראל". כאן מנוסחת הגישה היוונית המעוותת: הכרה ברורה באלוקי ישראל כיישות קיימת, ולצד זה הפרדתה מהאישיות האנושית. "אין לנו" – בנפשנו, בגופנו, במהותנו, "חלק באלוקי ישראל!"¹

ד.

תוקף כוחם של חכמי ישראל הוא בכך, שנטיותיהם העצמיות אינן מעמעמות את קול הנשמה שבקרבם, שכינה מדברת מתוך גרונו, וגופם נעשה גויל לספר תורה שרצון ה' חקוק עליו. ונגד הכח המופלא הזה, חגרה יוון את כלי מלחמתה.

ומחמת זה, התפרסה מלחמתם של יוונים, אף נגד חכמי ישראל והסגולות שהם נושאים עמם. כי האדם הורכב הרכבה בלתי אפשרית: "נשמת חיים" הממוזגת ב"עפר מן האדמה". ו"מאן דנפח, מדיליה נפח" (זוה"ק). ובכל איבר מאיברי החומר, בתוככי הגסות של ה"עפר מן האדמה", חבויים ניצוצות של "נשמת חיים", כביכול "מדיליה"! ותכלית התורה היא כאמור, להשליט את קול ה' בעב הענן של החומר.

וכדי להפריח מקרבו חזיון נאדר זה, יש לו לאדם להכפיף עד גמירא את רצונותיו הגופניים, ולהמליך עליהם את הקול הבוקע מנשמת אלוק ממעל הנטועה ספונה בו. "כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה" (אבות א, יז) – שהגוף ישתוק! (שפת אמת). שהגוף לא יהא 'מאן דאמר' בתהלכותיו של אדם. זהו המתכון היחיד, עמו יוכל אדם להתגדל ולהימנות בין החכמים.

ואדם הזוכה לכך, הופך ונעשה ספר תורה חי שדבר האלוקים חקוק על גויליו. ואכן על משה רבינו שביטל את כל תכונות העפרוריות שבו אל דבר ה', בהיותו "עניו מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, ג), וכוחות הנפש שלו היו נקיים מכל יישות עצמית – נאמר ש"שכינה מדברת מתוך גרונו", ואיבריו נעשו כלי קבול שלם למוצא פי ה'.

ו"איתפשוטותיה דמשה בכל דרא" (זוה"ק). חכמי ישראל שבכל דור ודור מעפילים אף הם למעין דרגא זו. וכאן נקודת המוצא לכוחם הסגולי המיוחד של חכמי ישראל. ומכאן גם בוקע עומק החיוב לשמוע לדבריהם – "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך!" כי שכינה מדברת מתוך גרונו, וגופם נעשה גויל שדבר ה' חרות עליו, והרצון האלוקי כובש לו דרך בתוך המרתפים החשוכים של החומר שלהם, ובוקע ומאיר כאספקלריא.

ונגד הכוח המופלא הזה, לחמה יוון מלחמה מרה. גרעין המאבק היה כאמור, השאלה אם ועד כמה צריכה החכמה להשפיע על חיי המעשה. וממנו נבע המאבק גם בכוחם של חכמי ישראל. חכמת יוון לא גרסה שבנפשו של בעל החכמה הוטבעו סגולות רוחניות וכוחות מיוחדים.

ולכן נקטו רבותינו ביחס ליוונים את הלשון: "שהחשיכו עיניהם של ישראל". "עיניהם של ישראל" הם חכמי התורה. כמו שאמרו רבותינו בסוגיא של מקדש הורדוס: "הוא סימא עינו של עולם, דכתיב (במדבר טו, כד): 'והיה אם מעיני העדה', יילך ויעסוק בעינו של עולם" (ב"ב ד.).

אלו הן 'עיני ישראל' שביקשה מלכות יוון להחשיך.

¹ הדברים שנשנו כאן, נתבארו יותר באסופות לפרשת מקץ: "חשכה של יוון".

ה.

קידוש החודש של חכמי ישראל תקף, אפילו כשהם "שוגגין ומזידין". כאן הושרש כח ה'בעלות' של חכמים להשליט מציאויות רוחניות. משום שימי מועד הם בעלי תקפות רוחנית.

ומעתה דרכנו סלולה, לבוא בשערי מלחמתה הפנימית של מלכות יוון בקידוש החודש.

"אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש" (ויקרא כג, ב) – אל תקרי אותם, אלא אתם. אתם – אפילו שוגגין, אתם – אפילו מזידין... (ר"ה כה).

כשרבותינו אומרים "אתם – אפילו שוגגין", הם מרוממים אותנו לכלל הכרה מופלאה חדשה בכוחם של חכמי התורה. כאן נאמר, שחכמי ישראל אינם סתם אנשי מעלה הנושאים תפקידים וסמכויות. אדם שפעולתו הינה בעלת תוקף גם במצב של "שוגגין ומזידין", על כרחך נטוע בו כח של בעלות על הדברים. וכוח פעולתו נובע מתוקף פנימי, שכוחו עומד גם במצב של שגגה.

ועצם הכוח של חכמי התורה לקבוע – על ידי קדוש החדש – את ימי המועדים, הוא כח רוחני נשגב. כח שבידו להשליט מציאות רוחנית מחודשת. שכבר האריכו בעלי מחשבה והטעימו, שימי המועדות אינם ימי זכרון בעלמא לעבר היסטורי שנגזז. ימי מועד הם בעלי תקפות רוחנית עכשווית, וקדושה פנימית חופפת האידינא על היום כולו. וכשחכמי התורה קובעים מועדות, פירוש הדבר, שבידם לחולל תמורות רוחניות, ולהטביע מציאויות רוחניות חדשות.

ורבותינו מורים לנו עד היכן דברים מגיעים:

אמרו בית דין: היום ראש השנה, הקב"ה אומר למלאכי השרת: העמידו בימה, יעמדו סגורין יעמדו קטגורין. נמלכו בית דין לעבר את החודש, אומר הקב"ה: העבירו בימה... שנמנו ישראל לעבר את החודש... (ירושלמי ר"ה פ"א)

ומצינו עוד, שכוחם של חכמי התורה רב להם, אף לחולל מהפכות ולשנות מהלכים בטבע ממש. על הפסוק (תהילים נז, ג) "אקרא לאלוקים עליון לא-ל גומר עלי", אומרים רבותינו בירושלמי (כתובות פ"א סה"ב): "בת שלוש שנים ויום אחד [שנבעלה] ונמלכין בית דין לעברו (את החודש), הבתולין חוזרין, ואם לאו, אין הבתולים חוזרין".

ושינוי טבע דומה מצינו גם בדינו של שור המועד: שור שהיה "מועד לימי החודש", כגון שהיה דרכו לנגוח בכל ט"ו לחודש, ונמנו בית דין לעבר את החודש, טבעיו של השור משתנים, ורק נגיחה של ט"ו על פי החשבון החדש, תיחשב נגיחה של מועדות!

וכיוצא בזה כתב בעל ה'חזון איש': "אבל הכרעת השיעור בטריפה הפרטית ניתנה לחכם... ואפשר דחיה תלויה בהוראת החכם, אם היתה ההוראה בחיה... (או"ח ס' ל"ט).

זהו כוחו המופלא של מי ששכינה מדברת מתוך גרונו: לקבוע קדושת מועדות, לקצוב בפסיקתו חיים לספקי טרפות, ולהטביע תכונות של תמות ומועדות בשור המזיק.

ומעתה שלהבת עולה מאליה, שכוח חכמי התורה לקדש את החודש, מבטא את הכוח המופלא שחתמה בשרם ברית הקדש שבין תורתם לאיברי הגוף, ומבטא את ההשפעה שחוללה בהם התורה שנמסכה בחלבם ודמם.

ולכן היוונים, שביסוד מאבקם עמדה תפיסת הפרדה בין התורה לחכמה – הכריזו מלחמה ב"חודש".

ו.

חנוכה הוא מועד ההתעצמות וההבלטה של כח חכמי התורה. ולכן נתפרש ה'לא תסור' במצוות חנוכה דווקא.

ואור חדש יאיר מעתה על הנקודה שהדגשנו, שה"לא תסור" ומקור החיוב לשימוע בקול חכמי ישראל, נתפרש בהלכות חנוכה.

יומין דחנוכה, אלו הימים שבהם הוכרזה מלחמה מרה ב"לא תסור" – בכוח המיוחד שנמסר לחכמי ישראל. ימי החנוכה היו ימי מלחמה ביוון שכפרה בכוח הזה. וכשגברו בית חשמונאי ומיגרו את תרבות יוון מקהל ה' – זהו מועד ההתעצמות וההבלטה של כח חכמי התורה.

ז.

וקבעו שמונת ימי חנוכה - מה ראו חכמים לקבוע בתפילת השבח, את עצם קביעת התקנה?

ואם כנים אנו בזה, התעשרנו בהערה נפלאה בתפילת 'על הניסים':

ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטיהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול.

ותמוה מאד, שבשלמא פינוי ההיכל, טיהור המקדש והדלקת הנרות, הם אכן עצם מעצמיו של נס החנוכה. אבל קביעת הימים הללו כימים של יום טוב, כיצד הוא מתקשר לתפילה שכולה שבח והודיה? "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו", זוהי הוראה הראויה להיקבע בשו"ע ובפוסקים, לא בתפילת ההלל! וכלום מצינו ב"על הניסים" הנאמר בפורים, את הוראת קביעות הימים: 'על כן קבעו את ימי הפורים האלה על שם הפור'?

אולם לפי מה שנתבאר לפנינו, יאירו שמונת הנרות. עצם הלוח, חוט השדרה של נס חנוכה, טמון בגילוי כוחם של חכמי ישראל, ובנצחון על הרוח היוונית שביקשה בכפירתה לגדוע כח זה. ועצם היכולת של חכמי ישראל להתקין ימי חג מחוייבים לדורות עולם, היא מכלל ההתנוצצות המיוחדת לימי החנוכה. קביעת היו"ט של חנוכה, הוא גופו אחד מביטויי הבולטים של הנצחון.

ח.

חוט השדרה של נס חנוכה טמון, בגילוי כוחם של חכמי ישראל לקבוע מציאות מחודשת של קדושה - קדושת יו"ט של חנוכה.

ועוד אצורה באמתחתנו בזה תוספת הרגשה.

כבר בארנו שמועדי ישראל אינם ימי זכרון לעבר היסטורי. מועדי ישראל טעונים בסגולות רוחניות ובהוויה פנימית, היוצקת בעיצומו של יום מהות חדשה, מציאות של קדושה. כל חג וחג תבניתו. ומי שטעון כלי מישוש מעודנים, מי שהשיל מעליו את המסכים והחציצות שהחומר מלביש, עשוי למשש את קבלת התורה המקופלת שנה בשנה בחג השבועות, ואת הגאולה והפדות האצורים מדי שנה בהתקדש חג הפסח.

ומעצמך אתה למד, שעצם היכולת של חכמי ישראל לעקור ימי חול ממציאאותם הגשמית, וליצוק לתוכם מציאות רוחנית הנכנסת למעגל השנה של עם ישראל לדורות עולם, גילוי הכוח הזה, הוא הנצחון הפנימי, המקיף והחודר של ימי החנוכה. "וקבעו שמונת ימי חנוכה", היא ההשלמה, ה'מכה בפטיש', של חלקי המערכה שקדמו. זהו הנצחון השלם נגד כל מה שביקשה יוון למגר ולגדוע במערכתיה.

וכשאנו אומרים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו", איננו באים להזכיר החלטה היסטורית של בית דין של חשמונאים להתקין ימי זכרון לניסם. שקביעות הימים הללו מכניסה את הימים האלו ואת כלל ישראל, לתוך מציאות של קדושה מחודשת. לתוך מיבנה אחר של חיים. ומתוכה אנו יונקים מדי שנה בהתקדש החנוכה, את הרגשת הקדושה והתרוממות הרוח שהקנה לנו נצחון בית חשמונאי!

ט.

כשהבורא יתברך אומר: "אל מול פני המנורה יאירו" - הוא מנחיל לנו בוחות הארה שנאיר כביכול לפניו! כאן כתוב, שאור המנורה, ובעקבותיה אור החנוכה, היא צורת השפעה שנתעשרנו בה להאיר לפני מי שאמר והיה העולם!

...ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר: אוי לי! שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי! אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לו לאהרון: אל תתיירא, לגדולה מזו אתה מתקן... הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם 'אל מול פני המנורה יאירו' (במ"ד טו, ו)

והרמב"ן ריש בהעלותך, ביאר באיזה נרות דברים אמורים:

דבר ידוע, שכשאינן בית המקדש קיים והקרבת בטרלים מפני חורבנו, אף הנרות בטלות. אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה בית חשמונאי...

כאן חבויה תפיסה מחודשת. שנתפרש כאן תהליך המנציח בתוכנו את אור המנורה והשפעותיה, על ידי נר של חנוכה, לדורות עולם. מה טמון בנר ה'נצח' הזה?

ודברי תורה אלו עשירים במקום אחר, ומקבלים השלמה מדברי המדרש באותה פרשה:

'בהעלותך את הנרות וגו' (במדבר ח, ב) – זהו שאמר הכתוב (תהלים יח, ט): 'כי אתה תאיר נרי ה'. אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע! לנו אתה אומר שנאיר לפניך? אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך... ואתה אומר 'אל מול פני המנורה יאירו'? הוי, 'כי אתה תאיר נרי! אמר להם הקב"ה: לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם...

משל למה הדבר דומה? לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, אמר לו פיקח לסומא כשנכנס לתוך הבית: צא והדלק לי את הנר הזה והאר לי. אמר לו הסומא: בטובתך! כשהייתי בדרך, אתה היית מסמכני... ועכשיו אתה אומר, 'הדלק את הנר הזה והאר לי'? אמר לו הפיקח: שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווך בדרך, לכך אמרתי לך האר לי... (במ"ד טו, ה).

כאן כתוב דבר נורא. ואם ניטיב לחוש אותו ולהטות לו אוזן, הוא עשוי לטלטל אותנו מתרדמת הזמן. כאן כתוב, שהבורא ית' יצק בנו כוחות, שעל ידם כביכול נאיר אנחנו לו! כאן כתוב, שאור המנורה היא צורת השפעה שעם ישראל קיבל, להאיר כביכול על ידה מדידהו על מי שאמר והיה העולם!

זהו אם כן הרעיון המופלא הטמון גם במנורה, וגם ב'הנצחה' הנפלאה שלה בנר של חנוכה. שאדם-התורה יש בו כלי קיבול עצום כל כך, לקלוט לתוכו אור רוחני בהיר כל כך. שעמו הוא יוכל להאיר כביכול לפניו יתברך! זוהי מחשבה עשירה, העשויה לרומם את מי שהוא בן דעת, טפח מעל קברות התאוה!

ורבותינו חוזרים ומפרטים במקומות הרבה, באמצעות עובדות מדברי ימיהם של חז"ל, איזה 'כח בעלות' יכול אדם לקבל על התורה. אלו הן הדברים שנתפרשו בתנורו של עכנאי (ב"מ נט:). שגם בת קול, מוצא פי ה' ממש, לא יכל לדחות את הכרעתו ההלכתית של רבי יהושע. ועוד מצינו בדברי חז"ל, שהקב"ה כביכול יושב ושונה את תורתם של חכמי ישראל: "אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר" (גיטין ו:). ויותר מהנה מצינו (בבא מציעא פו:). שרבה בר נחמני שהיה "יחיד בנגעים, יחיד באהלות", נקרא להכריע במחלוקת במתיבתא דרקיע שבין קב"ה לפמליא של מעלה, בספק בהרת קדמה לשער לבן (וע"ע ברמב"ם פ"ב מטומאת צרעת).

י.

ועל פי דברינו לעיל, שחנוכה הוא מועד הנצחון של תורה השתולה בחיי המעשה, מובן להפליא כיצד אור המנורה מאיר לדורות עולם על ידי נר של חנוכה.

נר של חנוכה, המכריז מדי שנה על הנצחון המוסרי על חכמת יוון – מבטא כאמור, את כוחם העצום של חכמי ישראל, ועל כן הוא מהווה המשך ראוי לאור המנורה, המבטאת גם היא את ההארה הנפלאה שתורה יכולה לנסוך בעפר מן האדמה.

"אתה הוא אורו של עולם, ואתה אומר: 'אל מול פני המנורה יאירו'!"